

Nematau savęs tavo akyse

Daiva Žukauskienė

Socialinės ir emocinės komunikacijos centras

Ar esate patyrę jausmą, kad nesiklausote, ką jums kitas kalba, kad tarp jūsų didžiulė praraja? Keistas jausmas, kai girdite itin jautrų ar skaudų pasakojimą, bet jis jūsų nepaliečia, lyg netikėtumėte, kad tai tikra. Taip pasijuntame, kai pasakotojas neturi jokio poreikio į mūsų atjautą, gailėstį ir rūpestį. Tai pasakotojas, kuris nepažįsta meilės, nes niekada nėra jos patyręs. Toks paprastas gebėjimas priimti kitų meilę ir rūpestį, bet jis ne visiems suprantamas. Šiam žmogui dar trūksta ir gebėjimo apibūdinti savo jausmus, jis apie save pasakoja tik faktais ir aplinkybėmis.

Šįkart pradėjau nuo suaugusio žmogaus paveiklo. Būtent toks – šaltas, nejautrus žmogus užauga tėvų meilės nepatyręs vaikas. Vaikai gali būti traumuojami ne tik fiziškai ar emociškai, ne mažesnė žala daroma, kai jie traumuojami šaltu elgesiu, nepriežiūra ar dėmesio nekreipimu į juos.

Galima išskirti 5 emocinės prievartos kategorijas. Vienoje šeimoje gali pasireikšti viena emocinės prievartos kategorija ar keletas vienu metu.

5 emocinės prievartos kategorijos:

1. *Tėvų emocinis šaltumas, abejingumas ir emocinė nepriežiūra.* Toks tėvų elgesys pasireiškia, jei patiems tėvams kyla psichikos sveikatos sunkumų, jie nesaikingai svaiginasi narkotikais ar alkoholiu, arba juos nuolat slegia kiti sunkumai, pavyzdžiui, tėvų tarpusavio smurtas. Tyrimai rodo, kad ypač didelę žalą vaikams gali padaryti tėvų emocinis šaltumas ir abejingumas.
2. *Nuolatinė neigiama nuostata į vaiką.* Tai gali būti priešiškus, itin griežtos bausmės vaikui, jo niekinimas, kaltės vertimas ir atstūmimas. Tėvai mano, kad vaikas nusipelnė tokio neigiamo elgesio. Tokia neigiama tėvų nuostata ir elgesys paprastai nukreipiamas į vieną konkretų vaiką.
3. *Nenuoseklus, vaiko raidos neatitinkantis bendravimas su vaiku.* Neadekvatus, nenuoseklus ir griežtas drausminimas. Vaikui keliami reikalavimai, neatitinkantys jo raidos (pvz., tikimasi, kad mažas vaikas padės tėvams, rūpinsis broliais ir seserimis ar savimi). Per didelė tėvų globa ir atsargumas, dėl kurio ribojamas vaiko patyrimas ir mokymasis. Vaiko neapsaugojimas, kai jis tampa trikdančių ar traumuojančių įvykių liudininku, ypač esant smurtui tarp tėvų.
4. *Tėvų nesugebėjimas pripažinti vaiko individualumo ir asmeninių ribų.* Tėvai naudojami vaiku savo psichologiniams poreikiams patenkinti. Tėvai nesugeba atskirti vaiko galimybių ir poreikių nuo savo reikalavimų ir lūkesčių. Tėvai priskiria vaikui savo asmeninius arba iš praeities kilusius jausmus, troškimus ir motyvus. Tėvai neigia unikalios vaiko temperamento ir asmenybės savybes.

Aplinkybės, kai dažnai aptinkamas 4 kategorijos elgesys:

- vaikai įveliami į tėvų skyrybų ginčus;
 - išgalvota ar tyčia sukelta liga (Miunhauzeno sindromas) yra šios kategorijos atmaina;
 - tėvai turi neišspręstų jausmų savo pačių vaikystės patirties atžvilgiu ir projektuoja juos į savo vaiką;
 - tėvai serga ribinės asmenybės sutrikimu arba sunkia psichikos liga.
5. *Vaiko socialinės adaptacijos apribojimas.* Aktyvus netinkamos socializacijos skatinimas (pvz., aktyvus vaiko įtraukimas į neteisėtą veiklą, tokią kaip elgetavimas, kvaišalų vartojimas ir pan.). Nesugebėjimas suteikti reikalingo pažintinių gebėjimų ugdymo ir galimybių mokytis. Vaiko bendravimo su bendraamžiais ribojimas arba neskatinimas.

Žymus psichoterapeutas Donaldas Woodas Winnicottas emocinio atsako į vaiką svarbą apibūdina štai taip: „Motinos vaidmeniu aš laikau – atiduoti vaikui jo savąjį aš.“ Tik jautri, emociškai į vaiko auklėjimą ir auginimą įsitraukusi mama leidžia jau kūdikiui save pamatyti mamos akyse. Augdamas vaikas nuolat tapatinasi su savo tėvų veidais, jis veidrodiniu principu mato save ir kuria save. Nemeilė, emocinis šaltumas, panieka, erzulys ir nepakantumas ilgainiui tampa vaiko savastimi, jei jis šiuos jausmus nuolat veidrodiniu principu stebi savo tėvų veiduose.

Tradicija kreipti dėmesį į vaiką atėjo iš aštuoniolikto amžiaus, iki tų laikų vaikams nebuvo skiriamas išskirtinis dėmesys, jie buvo laikomi mažais suaugusiaisiais. Vaikystė, kaip ypatinga raidos fazė, dar nebuvo atrasta. Liūdna, kad kai kurie tėvai taip ir neperžengė šio amžiaus slenksčio ir vis dar vaikystę laiko paprastu trūkumu ir laukia, kad ji kuo greičiau praeitų. Moteriai teko mokytis motinos vaidmens, jos ypatingą misiją tapo žmogiškumas. Romantizmo laikotarpiu, kai rašė visiems žinomas rašytojas Jean-Jacques Rousseau, atsirado vietos vaikams ir pedagogikai. Atrandamas „jausmas“ ir jis legalizuojamas. Tampa natūralu mylėti savo vaikus, jiems rodyti švelnumą, juos glaudyti, myluoti ir jais rūpintis kaip vaikais. Šis trumpas diskursas į praeitį skirtas parodyti, kad motinystė ir meilė iš esmės nėra savaime suprantamas dalykas, jis perimamas iš kartos į kartą ir vis tobulinamas. Jei nėra iš ko paimti – tai nėra kaip perduoti.

Winnicottas garsėjo savo klausimu: dėl ko verta gyventi? Šį klausimą norėčiau užduoti tėvams, kurie į pasaulį išleidžia savo vaikus, pamiršdami, kad tik jie yra jų tėsinys, jų prasmė ir jų likimas.

Literatūra

1. Winnicott D. W. Žaidimas ir realybė, 2009.
2. Schwanitz D. Ką turi žinoti kiekvienas išsilavinęs žmogus, 2020.
3. Glaser D., Prior V. Vaiką žalojantis elgesys: metodinis vadovas specialistams.